

ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО УСАВРШАВАЊЕ НАСТАВНИКА ЗДРАВСТВЕНЕ СТРУКЕ – ОСНОВ ЗА ПРИМЕНУ ИНОВАЦИЈА

Биљана Стојановић Јовановић¹, Стеван Јовановић²

DIDACTICAL AND METHODOLOGICAL TRAINING OF TEACHERS OF HEALTH PROFESSIONS – BASIS FOR THE IMPLEMENTATION OF INNOVATION

Biljana Stojanović Jovanović, Stevan Jovanović

Сажетак

Један од главних резултата успешне наставе представља квалитетно образовање наставног кадра, што је њихово иницијално образовање, али и континуирано стручно усавршавање у току рада. Стручно усавршавање наставника је облик перманентног образовног процеса. С обзиром на све веће изазове пред којим се налазе образовни системи, а самим тим и наставници као стубови тог система, намеће се потреба континуираног стручног усавршавања наставника у циљу развоја неопходних наставничких компетенција. С друге стране, наука се данас веома убрзано развијају што намеће сталну потребу наставницима медицинске наставе да буду у токовима развоја своје струке. Иновација у настави подразумева новину коју је наставник теоретски осмислио, разрадио и практично применио у свом раду.

Циљ рада је акцендовање значаја стручног усавршавања наставника здравствене струке у дидактичко-методичком погледу и у погледу увођења иновација а ради увођења ефикасније наставе стручних и уже стручних наставних предмета.

Кључне речи: наставник, стручно усавршавање, иновације, дидактика, медицинска настава.

Summary

One of the main results of successful teaching is quality education of teachers during their initial education, and continuing professional development during their professional career. Professional development of teachers is a form of continuing education process. Due to the growing challenges faced in education systems, and therefore teachers as pillars of the system, there is a need of continuous professional development of teachers in order to develop the necessary teaching competencies. On the other hand, science is now developing very rapidly, which imposes a constant need of teachers in medical sciences continually to be in the flow of development of their profession. Innovation in teaching means the innovation that the teachers are theoretically designing, developing and practically applying in their work.

The objective is to emphasise on professional-service teacher training of health professionals in the didactic and methodical terms and in terms of innovation in teaching and lecturing in medical sciences.

Key words: teacher, training, innovation, didactics, teaching in medical sciences.

¹ Мр сц. мед. Биљана Стојановић Јовановић, Висока здравствена школа струковних студија у Београду, Београд, Србија.

² Мр сц. Стеван Јовановић, магистар наука мултидисциплинарних научних области – неуронауке, Висока здравствена школа струковних студија у Београду, Београд, Србија.

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Стручно усавршавање наставника здравствене струке уско је повезано са појавом већег броја информација и умножавањем знања, као и са интензивнијом потребом њихове примене у наставној медицинској пракси, имајући у виду промене које настају вртоглавом брзином. Формално образовање потребно за образовно-васпитни рад је само први корак у професионалном развоју који се на различите начине одвија и током даљег радног искуства.⁽¹⁾ Професионални развој је сложен процес који подразумева стално развијање компетенција наставника ради квалитетнијег обављања посла.⁽²⁾

Функција професионалног развоја наставника је мењање себе ради ефективнијег мењања свог рада и позитивних ефеката у наставном и образовном процесу.

Наставници као професионалци који се баве озбиљним послом треба да буду стручњаци, да буду креативни, свестрани, оригинални, савремени, и да поседују универзална знања и вештине, чиме доприносе квалитету наставе. Кључни фактори успешности у настави су: добро академско образовање наставника, држање наставе из предмета за који се наставник примарно школовао, вишегодишње радно искуство, квалитетно увођење у посао, мотивисаност за постигнуће и континуирано стручно усавршавање.⁽³⁾ Стручно усавршавање подразумева стицање нових и усавршавање постојећих компетенција важних за унапређивање васпитно-образовног, стручног рада, али и развој каријере напредовањем у одређено звање.⁽⁴⁾ Предуслов успешног усавршавања наставника здравствене струке је њихово перманентно и актуелно информисање о најновијим теоријским погледима, научним чињеницама, савременим методама, али и о богатству и разноликости практичних решења, новим облицима рада, непосредним позитивним искуствима наставника – практичара.⁽⁵⁾

Стручно усавршавање наставника који држе медицинску наставу треба да представља, стални, континуирани процес, који можемо дефинисати као процес праћења, усвајања и примене савремених достигнућа у медицинској науци и пракси ради остварења циљева и задатака образовања и васпитања, али и унапређивања васпитно-образовне праксе уопште.⁽⁶⁾ Наставник као и сарадник у настави на предметима здравствене струке који није припремљен за нову улогу, за нов приступ тумачењу појединих садржаја, за нове врсте наставе, нове облике рада, савремена наставна средства и методе, не може бити носилац модернизације, прихватања и коришћења иновација у наставном раду у области здравствене неге, физиотерапије (и других здравствених струка).

Увођењем иновација у медицинску наставу успешније се реализују програмски задаци и убрзава усвајање знања и вештина код оних који уче. Само иновирање садржаја нема сврхе без иновирања начина рада, тј. метода, облика, средстава, поступака да би се осигурао ефикасан васпитно-образовни учинак. Иновације у медицинској настави су важне због квалитетнијег формирања стручњака који ће преузимати све комплексније задатке условљене интензивним развојем науке и струке.

ОБЛИЦИ СТРУЧНОГ УСАВРШАВАЊА НАСТАВНИКА

Континуирано стручно усавршавање наставника последњих година добија све већи значај у образовним системима широм света и постало је неизоставан сегмент целоживотног учења и унапређења квалитета рада наставника.⁽⁷⁾ Стручно усавршавање подразумева активности које самоиницијативно предузима наставник, у стручном усавршавању које се одвија унутар школе/установе, али и кроз похађање акредитованих програма стручног усавршавања. Просветне власти су до сада нај-

више пажње посветиле успостављању система за похађање акредитованих семинара као облика стручног усавршавања наставника,⁽⁸⁾ тако да је похађање семинара постало доминантан облик унапређивања професионалних компетенција.

Стручно усавршавање није усмерено само на унапређивање квалитета рада наставника у васпитно-образовној пракси, већ представља фактор развоја школе, образовног система, па и локалне и шире друштвене средине.⁽⁹⁾ У литератури су описани бројни модели и активности стручног усавршавања, односно професионалног развоја наставника, међу њима и индивидуално и групно стручно усавршавање. Индивидуално стручно усавршавање обухвата све активности наставника које предузима самостално, а везане су за: консултовање и проучавање стручне литературе, упознавање са савременом наставном технологијом, као и публикавање радова у стручним и научним часописима. Групно стручно усавршавање је вид стручног усавршавања у којем учествује већи број наставника, а остварује се путем реализације тема на различитим нивоима.⁽¹⁰⁾

Планирање стручног усавршавања за једну школску годину се обично врши на почетку школске године, док се реализација и евалуација врше током целе школске године. Као вид стручног усавршавања, можемо навести још и иновације у настави, при чему наставник одређену новину теоретски осмишљава, разрађује и практично примјењује у свом раду с циљем унапређења наставе у одређеном одјељењу, разреду или школи.

Циљ увођења иновације у настави није демонстрација „моћи“ или стручне компетенције наставника, него унапређивање наставе, при чему би свака успешна иновација требало да буде даље примењивана у школи, уколико то дозвољавају материјалне и организационо-кадровске околности.⁽¹¹⁾

ВАЖНОСТ ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКИХ ИНОВАЦИЈА У МЕДИЦИНСКОЈ НАСТАВИ

Бити добар у настави значи педагошки деловати свим својим бићем. Бити добар наставник медицинске наставе у најширем смислу те речи, значи овладати педагошким компетенцијама у којима је знање само један сегмент. Наставу оваквог и сличног типа способни су да организују само они наставници који су овладали завидним предметно-стручним, дидактичко-методичким и образовно-технолошким компетенцијама.⁽¹²⁾ Под дидактичко-методичком организацијом подразумевају се циљеви, методе, облици, врсте наставе, дидактички медији, вредновање и слично.

Прогресивне промене у свим тим елементима називамо иновацијама.⁽¹³⁾ Иновације су резултат озбиљне, стручне и дуготрајне припреме које су резултат свесне, планске, организоване и практично верификоване активности, које комбинују добра претходна искуства са новинама које се уводе и доприносе квалитетнијем наставном раду. Иновирање наставе је сложен и комплексан проблем, који подразумева радикалну измену постојећег стања у одређеним сегментима.⁽¹⁴⁾ У дидактичкој, научној и стручној литератури иновација се најчешће одређује као сврсисходан напор за комплексним усавршавањем васпитно-образовног процеса уношењем нових елемената. Заједничка одредница им је новина и потреба да се иновација схвати као процес, процедура и као ефекат, односно резултат. То значи да се иновација посматра у односу на већ постојеће стање, односно мери се квантитативна и квалитативна разлика између почетног и крајњег стања. Уместо давања информација ученику или студенту у готовом виду, настава мора да омогући ученицима или студентима да самостално долазе до сазнања примењујући и афирмишући при том иновативно, креативно мишљење. Иновација представља и намерно увођење промена у наставу као

подстицај да се он даље унапређује или као свесно усмерена промена како би се остварила побољшања која се могу мерити. Другим речима, иновације представљају нешто ново, различито, боље од постојећег, с тим да је ново релативно.⁽¹⁵⁾

Установљено је да постоје разлози објективне и субјективне природе који отежавају процес уношења и извођења иновацијског рада. Објективни разлози се најчешће везују за финансијске издатке, ремећење устаљеног реда, одступање од уобичајених норми док се субјективни разлози везују за несигурност наставника, недостатак поверења у сопствене снаге и способности, сумња да неће бити успешни.⁽¹⁶⁾ Сматра се да промене у образовно-васпитном систему у већини зависе од наставника, јер наставник је тај који прихвата иновацију, планира је и реализује у свом раду, али потребно је да се назначи да наставник није једини одговоран за квалитет, ефикасност и позитивне ефекте иновираног поступка. Ако планирамо стварну промену система, онда је потребно да сагледамо све актере наведеног система, од управе школе до ученика/студената. Дакле, битан фактор за увођење иновације било којег реда зависи од наставника, његове воље, става, мишљења, затим његове умешности, способности, знања.

Од наставника се очекује да поседује знања и вештине свакако у области у којој предаје, да буде успешан у руковођењу наставним процесом, да буде спреман да се стално усавршава, да се придржава професионалне етике и да је способан да уводи и примењује иновације.⁽¹⁶⁾ Иновације у настави, могу се разликовати по своме обиму и значају, примени у образовном раду, као и покушајима који повремено чине при њиховом сврставању у категорије, односно, типове.⁽¹⁷⁾

ПРИПРЕМАЊЕ НАСТАВНИКА УЖЕ СТРУЧНИХ МЕДИЦИНСКИХ ПРЕДМЕТА ЗА НОВУ ШКОЛСКУ ГОДИНУ

У склопу предмета стручног оспособљавања кадра здравствене струке у средњој медицинској школи и високој здравственој школи струковних студија су и уже стручни предмети. Они се изучавају током свих година школовања теоријски и практично, у школским кабинетима и у наставним базама – установама примарне, секундарне и терцијарне здравствене заштите.⁽¹⁸⁾ Теоријски део који претходи практичном обезбеђује теоријску основу која се касније практично примењује на настави вежби или на пракси. У оквиру теоријске наставе дају се објашњења о значају подухвата и метода које се у раду користе и о обнови знања које је потребно да се подухват разуме.

Практични део наставе користи раније усвојено теоријско знање као основу за стицање навика и мануелних вештина потребних за обављање задатака у професионалном раду, пре свега медицинских сестара и физиотерапеута.⁽¹⁸⁾ Припремање наставника за извођење медицинске наставе је сложен, и одговоран посао. Када је реч о дидактичкој и методичкој припреми наставника, а и сарадника у медицинској настави, неопходно је да овладају одговарајућом терминологијом, јер погрешно разумевање одређених појмова и термина доводи до грешака у планирању наставних садржаја, а то онда директно утиче на квалитет самог процеса припремања.

Основни дидактички и методички појмови неопходни за ваљано планирање и припремање наставних садржаја су: наставни план, наставни програм, семестрални програм рада наставника, месечни програм рада наставника, наставно подручје, наставна област, наставна тема, наставна јединица, наставни циљ, наставни задатак, исход учења, компетенције, ста-

ндарди знања, наставни облик и наставне методе.⁽¹⁹⁾ Припремање наставника за нову школску годину започиње крајем текуће школске године, а најбоље је да та припрема започне крајем јуна и да се оконча у другој половини септембра. Припремање започиње детаљним проучавањем Наставног плана и Наставног програма за одговарајућу годину студија и за дати предмет. Након темељитог упознавања са наставним програмом, наставник/сарадник у настави треба пажљиво простудирати одобрене уџбенике и приручнике намењене студентима.⁽¹⁹⁾

Наредни корак у припремању наставника за нову школску годину је проучавање годишњег програма рада који се често означава и као глобални програм рада за одређену годину студија. Први корак у изради семестралног програма рада је дефинисање одговарајућих наставних области и наставних тема у оквиру одговарајућих наставних подручја. Наставни програм треба да буде сачињен тако да је оријентисан на исходе учења. Припремање наставника (сарадника у настави) за наставу у току школске године, осим континуираног корективног месечног планирања које подразумева наведене функционалне и практичне промене у оквиру месечних програма рада, подразумева и директну припрему за реализацију самог наставног час(ов)а. Та припрема је у доброј мери зависна од типа наставног часа, односно од одговора на два основна питања која гласе: Шта наставник планира да уради на датом наставном часу? и Како то што је планирао мисли да реализује? То „шта“ и „како“ су суштинска питања од којих зависи не само квалитет наставникове припреме за реализацију планираних наставних садржаја, него и квалитет саме наставе и резултата рада на часу.

Добро дефинисани наставни циљеви и наставни задаци директно одређују најприхватљивије наставне облике и наставне методе.⁽²⁰⁾ Овде је важно напоменути да

добро припремљен наставни час никако не подразумева фиксиране наставне облике и методе рада, него је важно у току саме реализације планираних наставних садржаја функционално комбиновати најефикасније облике и методе рада, не плашећи се да се понекад примени и облик рада који није планиран, а сараднику у настави се у датом тренутку учини функционалним.

Предности планског рада у остваривању васпитно-образовних и наставних задатака над неорганизованим радом су вишеструке и огледају се у следећем. Планирањем се обезбеђује не само прелажење и обрада целокупног градива предвиђеног наставним програмом, већ и његова равномерна обрада током семестра. При том ваља имати у виду следеће: претходна знања студената и њихове могућности, локалне и специфичне услове рада школе и сл. Планирањем се, такође, обезбеђује и систематичност у раду, тј. редослед обраде градива. Од овога се понекад мора одступати када се ради о повезивању једног предмета са другим, (поготову сродним), или када је познавање одређеног садржаја из неког предмета (подручја, теме, наставне јединице) услов и претпоставка за разумевање градива из другог предмета.

Успешност планирања и остваривање предвиђених мера зависи од сагледавања бројних често сложених услова.⁽¹²⁾ Планирање и припремање наставног рада мора имати временску димензију и хијерархијски карактер. У пракси традиционалне наставе, планирање се најчешће јавља у следећа три облика: годишње или глобално планирање, периодично (најчешће месечно) или оперативно планирање, свакодневно или планирање наставног часа. Да би реализација часова у различитим групама била уједначена итд., квалитетно урађене припреме за час су велика помоћ сараднику у раду.

Припрема за час треба да садржи јасно дефинисане следеће целине: назив наставне теме, назив наставне јединице, циљ

часа (образовне, васпитне, специјалне задатке), тип часа, наставне методе, наставне облике, наставна средства, место извођења наставе, корелацију са другим предметима, литературу (за наставника, за студенте), план извођења часа: уводни део часа (препаративна фаза), централни део часа (оперативна фаза), завршни део часа (верификативна фаза).⁽²¹⁾ Уколико се на часу планира увођење иновативних метода и облика рада, треба навести које иновације се планирају и на који начин ће бити спроведене, као и који се ефекти очекују.

Евалуација одржане наставе може да буде базирана на самоевалуацији сарадника у наставни, а било би добро да се у анализу и евалуацију уврсте и мишљења студената изречена или написана. Овај део припреме је за наставника – сарадника у медицинској настави веома важан, јер може да садржи предлоге за сугестије за наредно планирање и побољшање припреме за наставу.

ЗАКЉУЧАК

Наставник је основни субјекат наставе и значајан чинилац њеног унапређивања. Стручно усавршавање наставника медицинских предмета је неопходно и обухвата не само иновирање и обогаћивање предметних знања, него и проширивање педагошко-психолошких знања и унапређивање дидактичко-методичких способности, што је предуслов за добру наставу. Од наставника уопште, а самим тим и наставника медицинских предмета, очекује се да буде спреман и отворен за промене, тј. способан да се прилагођава, а исто тако да буде и сам иницијатор промена. Увођење и сталне примене иновација (наставних, програмских, евалуативних, медијских и др) у педагошком раду доноси побољшање самог процеса рада и резултата тога процеса.

Стручно усавршавање наставника и сарадника у медицинској настави остаје трајна потреба, задатак и обавеза свих оних који се баве образовањем и васпитањем младих медицинских сестара, физиотерапеута и других здравствених струка.

ЛИТЕРАТУРА

1. Стратегија развоја образовања у Републици Србији до 2020. године. Службени гласник Републике Србије 107/2020. Преузето са: <http://www.mprn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/strategija-obrazovanja.pdf>.
2. Ђерманов Ј., Костовић С., Ђукић М. Образовање у различитости и за различитост: димензије професионалног развоја наставника. У: М. Ољача (Ур.), Модели стручног усавршавања наставника за интеркултурално васпитање и образовање. Нови Сад, Филозофски факултет, Одсек за педагогију, 2006; 51–68.
3. Анђелковић А. Проучавање наставничких схватања у функцији њиховог професионалног развоја. Стручни чланак, 2013., децембар; 5: 592–603. Преузето са: <http://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/0553-4569/2010/0553-45691008592A.pdf>.
4. Правилник о сталном стручном усавршавању и стицању звања наставника, васпитача и стручних сарадника. (2015). Службени гласник Републике Србије 86/2015. Преузето са: <https://goo.gl/XJxT4d>.
5. Јашић С. Годишњак Педагошког факултета у Врању, књига VIII, 2/2017. УДК 371.33/5 37.014.3:37.026.
6. Стаматовић Ј. Програми и облици стручног усавршавања наставника. Институт за педагогију и андрагогију филозофског факултета у Београду, Београд, 2006.

7. OECD Teachers Matter: Attracting, Developing and Retaining Effective Teachers. OECD Publishing, Paris, 2005.
8. Станковић Д. Систем професионалног развоја наставника у Србији: главне теме и правци развоја. У: Изаживи ин усмеритве професионалног развоја учитељев / Изазови и усмерења професионалног развоја учитеља, ур. Вонта Т. и Шевкушић С. Педагошки институт, Љубљана, Институт за педагошка истраживања, Београд, 2011; 87–101.
9. Чекић-Марковић Ј. Наставници у Србији: ставови о професији и о реформама у образовању. Пантић Н. (ур.), Центар за образовне политике, Београд, 2012.
10. Joyce BR, Calhoun E. Models of Professional Development: A Celebration of Educators. Thousands Oaks, CA: Corwin, NSDC 2010.
11. Сузић Н. Модел доживотног усавршавања и напредовања наставника. Научни скуп: Образовање и усавршавање наставника, Учитељски факултет у Ужицу, Ужице, 2008; 43–58.
12. Вилотијевић М. Дидактика. Научна књига, Београд, 1999.
13. Вилотијевић М., Вилотијевић Н.. Модели развијајуће наставе. Учитељски факултет, Београд, 2016.
14. Вилотијевић М. Дидактика 3 организација наставе. Учитељски факултет, Београд, 2000.
15. Милошевић-Јешић С. Примена иновација у основној школи. Педагошка стварност 2009; 55(5–6): 497–524.
16. Ђорђевић Ј. Схватања о курикулуму и његова улога у настави. Педагошка стварност 2003: 1–2, 31–4.
17. Ђукић М. Дидактичке иновације као изазов и избор. Савез педагошких друштава Војводине, Нови Сад, 2003.
18. Ђорђевић Ј. Иновације у настави. Институт за педагошка истраживања, Београд, 1986.
19. Ранковић Васиљевић Р. Методика наставе здравствене неге. Виша медицинска школа, Београд, 2003.
20. Ранковић Васиљевић Р., Стојановић Јовановић Б., Терзић Марковић Д. Методика и организација здравствене неге. ВЗШСС, Београд, 2015.
21. Воскресенски К. Дидактички модели као подсистеми системске дидактике. Настава и васпитање, 1997; 4: 386–406.
22. Кука М. Општа педагогија и педагошка психологија. Ауторскоиздање, Београд, 2005.

Контакт: Биљана Н. Стојановић, 11000 Београд, ул. Дринчићева 11а/66, моб: 0691910884, e-mail: biljananstojanovic@gmail.com, Висока здравствена школа струковних студија, Цара Душана 254, Београд, Србија, тел. 0112618024, www.vms.edu.yu.